

GİRİŞ

29 Ekim 1923 günü Türk ulusunun geleceğini şekillendiren en önemli günlerden biridir. Bu günden başlayarak Türk ulusu hızlı bir gelişim ve değişim dönemine girmiştir. Bilimde, sanatta, sporda ve eğitimde önemli gelişmelere imza atılmış ve gelişmenin ancak eğitimle mümkün olacağı kabul edilmiştir. Tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirlenen haklar gerçek yaşama geçirilmeye çalışılmıştır. Buna göre İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde "Herkesin eğitim hakkı vardır" ifadesiyle tüm bireylerin kendi kişiliği geliştirme yönünde eğitim almaları gerektiği vurgulanmıştır. Böylece özel eğitime gereksinimi olan bireylerin, normal gelişim özelliği gösteren bireylerle eşit eğitim ve yaşam fırsatlarından yararlanmaları için yasal, idari ve eğitsel düzenlemeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin erken bebeklik döneminden başlayarak okul öncesi eğitimlerine, ilköğretim, mesleki eğitim, lise ve üniversite eğitimlerine ilişkin gerekli düzenlemeler oluşturulmaya çalışılmıştır. 80 yıllık Cumhuriyet döneminde özel eğitimin pek çok alanında gelişme görülmüştür.

Bu gelişmelere tarihsel süreç içinde bakacak olursak, Cumhuriyetten önce Osmanlı Devleti dönemindeki "Enderun" üstün yeteneklilerin eğitiminde dünyadaki ilk sistemli eğitim örneğini oluşturmaktadır. Öyle ki pek çok batılı kaynaktan, Osmanlı Devleti'nin altı yüzyıl boyunca devam etmesinin temel nedenini üstün yetenekli çocukları Enderun'a devşirme yöntemiyle seçip orada eğitim verdikten sonra ülke yönetimini bu kişilere emanet etmesi olarak gösterilmektedir (Sumption, 1960; Hildreth, 1966; Kirk, 1972. Akt.:Ataman, 1997). Üstün zekalı ve üstün yetenekli kişilerin eğitimi konusunda Osmanlı Devleti döneminde başlatılmış olan bu uygulama daha sonra Cumhuriyet döneminde 1948 yılında İdil Biret Suna Kan Yasası olarak üstünlerin eğitimini yasal güvence altına almada yine diğer ülkelere örnek oluşturacak bir düzenleme haline gelmiştir. Söz konusu yasa 1956'da 6660 sayılı yasa haline dönüştürülerek kapsamı genişletilmiştir (Ataman, 1997).

Enderun uygulaması dışında özel eğitim tarihçesi açısından yine Osmanlı Devleti döneminde 1889 yılında Grati Efendi tarafından İstanbul'da Ticaret Mektebi bünyesinde işitme ve görme engelliler sınıfları açılmıştır. Bu sınıflar daha sonra ayrı bir okul olarak işitme ve görme engellilere 1912 yılına kadar 30 yıl süreyle eğitim vermiştir (Akçamete ve Kaner, 1999). 1912 yılında kapatılan bu okulun ardından 1921 yılına kadar özel eğitim açısından bir gelişmeye kaynaklarda rastlanmamıştır. 1921 yılında Kurtuluş Savaşı döneminde İzmir'de "Özel İzmir Sağırılar ve Körler Müessesesi" adıyla bir okulun açıldığı, daha sonra bu okulun Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak 1950 yılına kadar hizmet verdiği bilinmektedir (Akçamete ve Kaner, 1997).

Cumhuriyet döneminde özel eğitim alanı açısından en çarpıcı ve önemli gelişmelerin 1950'li yıllardan başlayarak oluştuğunu görmekteyiz. Bu dönemin en çarpıcı gelişmelerinden birisi özel eğitim hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi işi Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan Millî Eğitim Bakanlığına devredilmesidir. Özel eğitim hizmetlerinin bir bakanlıktan diğerine devredilmesi, konunun bir sağlık sorunu olmaktan daha çok bir eğitim konusu olarak ele alınmasını göstermesi açısından önemlidir. Böylece özel eğitim hizmetleri 1950 yılından başlayarak 1980 yılına kadar ilköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmüştür (Akçamete ve Kaner, 1999).

Yine bu dönemin özel eğitim alanına personel yetiştirmede ilk sistemli çabası 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde kurulan Özel Eğitim Şubesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Şubeye mezuniyetlerinden sonra ülkenin farklı yerlerinde özel eğitimin gelişmesi için hizmet götürecek ve bu alanda gerekli personelin yetişmesine öncülük edecek 40 öğrenci alınmıştır (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1987). Şube, 1955 yılında iki dönem mezun verdikten sonra kapatılmıştır (DPT, 1992).

1955 yılında kapatılan Özel Eğitim Şubesi'nin ardından, aynı yıl yine Gazi Eğitim Enstitüsü Bünyesi'nde Ölçme Değerlendirme Laboratuvarı ile daha sonra Test ve Araştırma Bürosu açılmıştır. Ölçme-Değerlendirme Laboratuvarı ile Test ve Araştırma Bürosu ÖSYM'nin temelini oluşturması açısından yine 1950'li yılların önemli olayları arasında görülmektedir (Akçamete ve Kaner, 1999).

1955 yılına ilişkin mevcut kayıtlarda dikkati çeken bir diğer gelişme ise şu anda tüm illerimizde bulunan ve özel eğitim hizmetlerinin bütünlük içinde yürütülmesinde önemli görevleri üstlenen "Rehberlik ve Araştırma Merkezleri"nin temelini oluşturan "Psikolojik Servis Merkezi" nin kurulmuş olmasıdır (Özsoy, 1990)..

1955 yılında yaşanan bir başka gelişme ise, Ankara'da Yeni Turan ve Hıdırlıktepe ilkokullarında zihin engelliler için açılan özel sınıfların, daha sonraki yıllarda "alt özel sınıf" uygulamasına dönüşmesi ve bu durumun günümüze kadar gelen uygulamanın ilk örneklerini oluşturmasıdır (Özsoy, 1990).

1956 ve 1957 yılları ise, özel eğitim alanında iki önemli yasanın kabul yılları olması açısından önemlidir. Daha önce de belirtildiği gibi müzikte üstün yetenek gösteren iki sanatçımız İdil Biret ve Suna Kan'ın 1948 yılında çıkarılan yasa ile eğitimleri devlet tarafından üstlenilmiştir. 1956 yılında çıkan 6660 sayılı yasa ile 1948 yılında çıkarılan yasanın kapsamı genişletilmiş, üstün yetenekli ve üstün zekalı çocukların devlet tarafından yetiştirilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması kabul edilmiştir (Şûra Raporu, 1999).

1957 yılında ise 6972 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 22. maddesi ile korunmaya muhtaç çocuklardan özel eğitime gereksinimi olanlar için Millî Eğitim Bakanlığı'nca gerekli önlemlerin alınması güvence altına alınmıştır (Şûra Raporu, 1999).

1960'lı yılların en önemli özelliği, özel eğitime gereksinimi olan bireylerin haklarının 1961 Anayasası'nda devlet tarafından garanti altına alınmış olmasıdır. 1961 Anayasası'nın 48. Maddesinde "herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir" hükmü ile 50. Maddesinde "devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılabacak tedbirleri alır" hükmü bulunmaktadır. Ayrıca 1960'lı yıllar, özel eğitim açısından hem yasal düzenlemelerin devam ettiği, hem de üniversite bünyesinde personel yetiştirmenin gerçekleştirildiği yıllar olma bakımından da önemlidir. Bu dönemde 1961 yılında yayınlanan 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" nun 12. maddesindeki "mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır" hükmü ile zorunlu ilköğrenim çağında bulunan engelli çocukların eğitimleri yasa önünde tanınmıştır (Gökçe, Kartal, Rıdvanoğlu, Erezkan ve Alışıcı, 2002). Bir başka yasal düzenleme ise 1967 yılında kabul edilen 931 sayılı "İş Kanunu"dur. Bu kanun daha sonra 1971 yılında 1475 sayılı yasa ile yeniden düzenlenmiştir.

Gazi Eğitim Enstitüsünden sonra, Türkiye'de özel eğitimin üniversite düzeyinde ele alınışının ikinci önemli başlangıcı 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde kurulan Özel Eğitim Bölümü olarak görülmektedir. Özel Eğitim Bölümünün kuruluşu alanın gereksinimi olan personeli yetiştirecek bir kaynak olması yönünden önemli bir gelişmedir (Enç, 1972). Lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren Özel Eğitim Bölümü alanın personel, yayın ve araştırma gereksinimini karşılamaya çalışmış ve önemli katkılar sağlamıştır. 1978 yılında yürürlüğe giren "Özel Eğitim Öğretmenliği Sertifika Programı" ile ilgili bölüm, özel eğitimin her dalına öğretmen yetiştirmeye başlamış ve 625 sınıf ve ders öğretmeni yetiştirmiştir. 1965 yılından 1982 yılına kadar özel eğitim personeli yetiştirme açısından tek kaynak durumunda olan Özel Eğitim Bölümü 1982 yılında YÖK Yönetim Kurulu kararı ile Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü ile birleştirilmiştir (Akçamete ve Kaner, 1999; DPT, 1992).

1970'li yıllar giderek daha fazla sayıda engelli öğrencinin ilköğretim düzeyinde eğitim aldığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı engel grubundaki çocuklara yönelik ayrı yatılı gündüzlü okulların sayısı bu yıllarda artış göstermeye başlamıştır.

1971 yılında halen yürürlükte olan 1475 sayılı "İş Kanunu" kabul edilmiştir (Gökçe ve Ark., 2002). Bu kanunun 25. maddesine göre işverenlerin 50 ve daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde %3 oranında engelli birey çalıştırmaları hüküm olarak benimsenmiştir. 1972 yılında yürürlüğe giren 1615 sayılı "Gümrük Kanunu" ile özel gereksinimli bireyler tarafından kullanılacak makine, teçhizat, teşhis ve tedavide kullanılacak ilaçlardan gümrük vergisi alınmayacağı yasal olarak hükme bağlanmıştır (Şahin, 2003). 1970'li yıllarda yürürlüğe girmiş olan bu iki yasa bize engelli bireylerin topluma katılımlarına ilişkin düzenlemelerin yalnızca eğitim ortamlarıyla sınırlı kalmadığını, diğer yaşam alanlarına ilişkin de düzenlemelerin yapılmaya başlandığını göstermesi açısından önemlidir. 2000'li yıllara gelinceye kadar engelli bireylerin haklarını yasalar önünde korumaya yönelik olarak yapılan bu düzenlemelerin sayısının giderek artmakta olduğunu görmekteyiz (Gökçe ve Ark., 2002).

1970'li yılların özel eğitim alanı açısından bir diğer önemli özelliği de 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı "Millî Eğitim Temel Kanunu"dur. Bu kanunun 8. Maddesinde " özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır" ifadesinin yer aldığını görmekteyiz. Bu ifade, özel eğitim hizmetlerinin genel eğitim sistemi içinde yer aldığını göstermesi açısından önemlidir (Gökçe ve Ark., 2002).

1980'li yıllar özel eğitim alanında önemli gelişmelerin ortaya çıktığı yıllardır. İlk olarak 1950 ile 1980 yılları arasında ilköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde ayrı bir şube müdürlüğü tarafından yürütülen özel eğitim hizmetleri, 1980 yılında genel müdürlük bünyesine alınmıştır. 1983 yılında genel müdürlük Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı'na

dönüştürülmüş ise de 1992 tarihinde kabul edilen 3797 sayılı yasa ile tekrar Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu yapılanma ile özel eğitim hizmetlerinin, Bakanlık örgütünde genel müdürlük ile, taşra örgütü olarak da illerde Millî Eğitim içinde bir müdür yardımcısı ile ona bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri ile yönetimi sağlanmıştır (Akçamete ve Kaner, 1999; Şahin, 2003).

1981 yılına gelinceye kadar özel eğitim alanına üniversite düzeyinde personel yetiştirme yalnızca Ankara Üniversitesi ile sınırlı iken, 1981 yılında sonradan Anadolu Üniversitesine dönüşen Eskişehir İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi'nde "Özel Eğitim Sertifika Programı" başlatılmış ve ülke çapında personel yetiştirme çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra 1983 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Özel Eğitim Öğretmenliği Programı başlatılmış ve ilk mezunlarını 1987 yılında vermiştir (Çağlar, 1990). 1980'li yıllar özel eğitim öğretmeni yetiştirme açısından olumlu gelişmelerin yaşandığı yıllardır. Anadolu Üniversitesi'nde açılan programın ardından 1986 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinde Özel Eğitim Bölümü Görme ve Zihin Engelliler Öğretmenliği programları başlatılmıştır.

1982 Anayasası'nın 41., 42., 49., 50., 60. ve 61. maddeleriyle ailenin korunması, eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, çalışma hakkı ve ödevi ile sosyal güvenlik hakkı konularında herkesin yasa önünde eşit olduğu ifade edilmiş, 61. maddede ise "Devlet sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır" ifadesi yer almaktadır. Anayasanın bu maddeleri engelli bireyler için oluşturulması gereken düzenlemelere ışık tutmuştur (Gökçe ve Ark., 2002).

Özel eğitim alanında 1980'li yıllarda gözlenen bir diğer gelişme ise 1983 yılında kabul edilen 2828 sayılı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu"dur. Bu kanunun 3. Maddesinin c fıkrasına göre "özürlü" doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmıştır. Yine bu kanuna göre özel eğitime gereksinim duyanların genel eğitim-öğretimleri ile meslek kazanmaları hükme bağlanmıştır (Şûra Raporu, 1999).

Özel gereksinimli bireylere özgü ilk kapsamlı yasanın adımlarının atılışı yine 1983 yılında olmuştur. 1983 yılında 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile özel eğitimle ilgili tanımlar, ilkeler, kurumlar ve görevleri, özel eğitime gereksinimi olan çocukların belirlenmeleri, yerleştirilmeleri, izlenmeleri ile ilgili bölümler yer almış ve bu kanun doğrultusunda çeşitli yönetmelikler yayımlanmıştır (Şûra Raporu, 1999).

Bir başka yasal düzenleme de 1986 yılında özel eğitime gereksinimi olan bireylerin iş yaşamına katılmalarını artırma yönünde karşımıza çıkmaktadır. Bu yasa 3308 sayılı "Çıracılık ve Mesleki Eğitim Yasası"dır. Bu yasaya göre Bakanlığın özel eğitime gereksinimi olan bireyleri bir işin gereklerine ve iş yaşamına hazırlayıcı kurslar düzenlemeleri hükme bağlanmıştır (Mevzuat, 2002).

1987 yılında 3360 sayılı "İl Özel İdaresi Kanunu" kabul edilmiştir. Bu kanun özel eğitimi de kapsamına almıştır ve ilköğretimin sağlanması için genel ve gerektiğinde gezici ilköğretim okulları ve buna yönelik personel istihdamının oluşturulması esas olarak kabul edilmiştir (Şahin, 2003).

1990'lı yıllar özel eğitim alanında çarpıcı gelişmelerin olduğu yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yıllarda hem personel sayısında, hem de araştırma ve yayın sayısında önemli gelişmeler olduğunu görmekteyiz. 1990 yılına gelindiğinde özel eğitim alanında yetişmiş personel sayısında da artış olduğu görülmektedir. 1965 yılında özel eğitim alanındaki personel sayısı yalnızca 55 önlisans mezunu, 3 yüksek lisans mezunu ve bir doktora derecesi olan kişiyle sınırlı iken, bu sayı 1990 yılında 625 öğretmenlik sertifikası, 187 lisans, 66 yüksek lisans, 16 doktora, 2 yardımcı doçent, 6 doçent ve 5 profesöre yükselmiştir (Özsoy, 1990).

XIII. Millî Eğitim Şûrası 1990 yılında düzenlenmiş ve özel eğitime gereksinimi olan bireylerin yaygın eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmalarını sağlayacak önlemlerin alınması kararları alınmıştır. Şûra kararlarına bakıldığında özel eğitime ilişkin ilk karar, 1953 yılında toplanan V. Millî Eğitim Şûrasında alınmıştır. Bu karar özel eğitime gereksinimi olan çocukların zorunlu eğitim kapsamında görülmeleri şeklindedir. XII. Millî Eğitim Şûrasında ise, özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine önem verilmesi ve özel eğitimin ihtiyaç duyduğu öğretmenlerin yetiştirilmesi için yeni programların açılması, özürlü çocukların durumuna uygun bir eğitim öğretim düzeninin kurulabilmesi için gerekli özel araç ve gereçlerin yeterli miktarda sağlanması ve okullarda kullanılması da karara bağlanmıştır (Şûra Raporu, 1999).

1990 yılında alınan şûra kararları doğrultusunda 1991 tarihinde 1. Özel Eğitim Konseyi toplanmıştır. Bu konseyde değişik engel grupları komisyonları kurulup, her komisyon kendi alanı ile ilgili kararlar almıştır. Alınan önemli kararlardan birisi, gündüzlü öğretime ağırlık verilmesi ve kaynaştırma programlarının yaygınlaştırılması gerekliliğidir. Kaynaştırma programları için hem her engellinin eğitimi alanında uzman kişiler tarafından ve her öğrenci için bireysel olarak programlanması ve sürekli olarak izlenmesi kararı alınmıştır.

Özel eğitim hizmetlerinin daha etkin ve yaygın olarak yürütülebilmesi amacı ile Millî Eğitim Bakanlığında daire başkanlığı şeklinde hizmet veren birim, 1992 yılında 3797 sayılı kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü şekline dönüşmüş ve özel eğitimle ilgili ayrı şubeleri içeren bir teşkilat haline gelmiştir (Şûra Raporu, 1999)..

1993 yılı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitim yılı ilan edilmiştir. Bu yıl içinde ilk defa özürü bireylere hizmet veren kurum ve kuruluşlarla ilgili Özel Eğitim Rehberi çıkmıştır. Özel eğitim yılı nedeniyle yurdun değişik yerlerinde toplantılar düzenlenmiştir. Ayrıca etiketlenmenin olumsuz etkilerinden kurtulmak için ayrı yatılı gündüzlü okulların isimleri, içinde özür ifadesi bulunmayacak şekilde yeniden isimlendirilmiştir.

1990 yılında düzenlenen Şûra'da kaynaştırmanın kapsamının genişletilmesi vurgulanmış olmakla birlikte, yine bu yıllarda ayrı yatılı ve gündüzlü okulların sayısında çarpıcı bir artış olduğu görülmektedir. 1950- 1992 yılları arasında 75 özel eğitim okulu açılmış iken, 1992-1995 yılları arasında 75 okul daha açılarak toplam sayı 150'ye ulaşmıştır (Şûra Raporu, 1999).

Özel eğitim okullarının sayısında ortaya çıkan bu artışa karşın 1992-1993 eğitim- öğretim yılında kaynaştırma eğitimini yaygınlaştırmak ve iyileştirmek amacıyla 12 pilot ilde okulöncesi, ilk ve ortaöğretim düzeylerinde 88 pilot okul belirlenmiş, bu okullardaki tüm öğretmenler, öğrenciler ve öğrenci velileri kaynaştırma eğitimine alınmışlardır (Şûra Raporu, 1999). Ayrıca 1990'lı yıllarda, engelli gençlerin mesleki eğitimleri için kız meslek liseleri, endüstri meslek liseleri ile ticaret turizm meslek okullarında işitme ve zihinsel engelli çocukların kaynaştırma eğitimleri sağlanmıştır (Şûra Raporu, 1999).

1990'lı yıllar tüm engel gruplarına ilişkin çalışmaların yapıldığı yıllar olarak dikkati çekmektedir. Bu yıllarda işitme, görme, zihinsel ve otistik çocuklara ilişkin yapılan çalışmalarda ve araştırmalarda sayısal bir artış görülmektedir. Ayrıca üstün yetenekli ilköğretim çağı öğrencilerinin özel yeteneklerini geliştirmek amacı ile 1993 yılında bu öğrencilerin tanınmasına ilişkin bir model geliştirilmiş ve uygulama için 5 pilot il seçilmiştir. Ankara'da tanılama işlemleri tamamlanarak 1995 yılında Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi açılmış, 1995-1996 öğretim yılında 45 öğrenciye hizmet verilmiştir.. Bu süreçte kazanılan deneyimler değerlendirilmiş, özel yetenekli ilköğretim çağı öğrencilerinin eğitimlerinin geliştirilmesi amacı ile 1997 yılında bir proje hazırlanmış ve uygulamaya başlanmıştır (Akçamete ve Kaner, 1999).

1990'lı yılların en önemli olaylarından birisi de 1996 yılında Başbakanlığa bağlı Özürü İdaresi Başkanlığının kurulmasına ilişkin Yetki Kanunu çıkartılmasıdır. Başkanlığın kurulmasına ilişkin 1997 yılında 571 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname kabul edilmiştir. Kararnamenin amacı, özürülere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak için ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, özürü ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, özürülerin sorunlarını belirlemek ve bunların çözüm yollarını araştırmaktır (Gökçe ve Ark., 2002). Ayrıca bu Yetki Kanunu çerçevesinde Özel Eğitim Hizmetlerinin nicel ve nitel yönden gelişmesine katkıda bulunacak özelliklere sahip 573 sayılı "Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", Bakanlar Kurulunca kararlaştırılıp 6 Haziran 1997 yılında yürürlüğe girmiştir.

573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir. Kararnamede tanılama, değerlendirme ve yerleştirme süreçleri tanımlanmıştır. Ayrıca, erken çocukluk döneminden başlayarak, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim yükseköğretim yaygın eğitime ilişkin ilkeler belirlenmiştir. Yine bu kararnamede engelli çocuklar için olası eğitim ortamları tanımlanmış, kaynaştırma eğitimine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Kararnamede ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması, özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde özel eğitimle ilgili örgütlerin görüşlerine önem verilmesi, hizmetlerin toplumla etkileşim ve uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanması gibi ilkeler yer almıştır (Akçamete ve Kaner, 1999; Gökçe ve Ark., 2002).

Gerçekten de 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve ardından 18 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe konulan "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği" ile özel gereksinimli bireylere sağlanacak hizmetler yasal olarak güvence altına alınmıştır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde gönderme öncesi süreçler, tanılama süreçleri, eğitsel tanılama, izleme ve

değerlendirme ekibi, yerleştirme ve izleme ile aile katılımı ayrı ayrı tanımlanmış, genel ilkeleri belirlenmiştir. Ayrıca Yönetmelikte özel gereksinimli bireyler için eğitim düzenlemeleri tanımlanmış, kaynaştırma eğitiminin ilkeleri, ölçütleri, biçimleri ile kaynaştırma eğitiminde görev alacak personelin görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Engelli olarak tanımlanmış öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması da aynı yönetmelikte ifade edilmiş bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi 80 yıllık Cumhuriyet tarihinde özel eğitim alanında pekçok gelişme ve değişime ortaya çıkmış bulunmaktadır. 80 yıllık çabanın olumlu etkilerini hem bu alana ilişkin yapılan yasal düzenlemeler boyutunda, hem alanda çalışan personelin nicelik ve nitelik açısından artışında, hem de uygulama düzeyinde elde edilen olumlu gelişmeler sonucunda görmekteyiz. Bugün pekçok özel gereksinimli öğrenci için tek yaşam alanı kendi evleri değildir. Engelli bireylerin toplum yaşamına katılmaları giderek daha fazla artmış ve bu bireylere sağlanan eğitim olanaklarında da bir çeşitlilik meydana gelmiştir. Günümüzde engelli çocukların daha erken dönemde tanımlandığı, erken eğitim olanaklarından daha fazla sayıda bebeğin/çocuğun yararlandığı, okul öncesi dönemde özel eğitim hizmetlerinin giderek yaygınlaştığı, kaynaştırma eğitimine daha fazla öğrencinin alındığı, engelli öğrencilere BEP hazırlama çalışmalarında bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Ancak tüm bu sevindirici gelişmelere rağmen yapılacak pek çok iş bulunmaktadır.

Öncelikle her düzeydeki eğitim öğretim çalışmalarından tüm engelli bebeklerin/ çocukların yararlanması için hizmetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Hangi yaşta olursa olsun tüm engelli bireyler potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilmek için parasız uygun eğitimden yararlanmalıdırlar. Her yaşta parasız eğitim hakkı ailelerinin bağlı bulunduğu sosyal güvence gözetilmeksizin tüm çocuklara verilmelidir. Ülkemizde engelli bireylerin yaşama, eğitim, çalışma gibi hakları yasalarca belirlenmiştir. Ancak bu hakların hayata geçirilmesinde güçlükler bulunmaktadır. İleriye yönelik yapılacak çalışmalarda bu güçlüklerin ortadan kaldırılmasına çalışılmalıdır. Engelli bireylere yönelik olarak sürdürülen çalışmalarda yaşanan bir diğer sorun bu hizmetlerin yalnızca sayısal olarak sınırlı olması değil, aynı zamanda niteliklerinin de birbirinden farklı olmasıdır. Bu nedenle verilen hizmetlerin niteliğinin artırılması da ileriye yönelik hedefler arasında yer almalıdır. Ayrıca engelli bireylere yönelik sürdürülen hizmetlerin süreklilik içinde gerçekleştirilmesi gelişme için gereklidir. Bu sürekliliği sağlamak için hizmet verenler arasında işbirliği ve eşgüdümün olması da önemlidir.

Türkiye’de özel eğitime gereksinimi olan bireyler için gerekli planlamaların yapılması bu bireylerin sayılarının bilinmesini gerektirmektedir. Çeşitli engel gruplarının toplam öğrenci nüfusu içindeki oranlarını gösteren istatistikler bulunmamaktadır. Türkiye’deki engelli bireylerin sayısını belirlemek amacıyla Başbakanlık Özürlüler İdaresi Devlet İstatistik Enstitüsü ile 1998 yılında bir çalışma başlatmış ancak bu çalışma sonuçlanmamıştır. MEB’nin 1999 verilerine göre, sıfır- onsekiz yaşında yani eğitim çağında 3 milyon 650 bin engelli çocuğun olduğu görülmektedir. 1999-2000 yılında bu çocukların sadece 38.19’u , yaklaşık olarak %1’i eğitimden yararlanmış bulunmaktadır (Gökçe, 2002). Bu sayılar bize eğitimde fırsat eşitliği konusunda ciddi sorunlarımızın olduğunu göstermektedir.

Engelli bireylere sağlanan hizmetlere baktığımızda ise 1995- 2001 yılları arası resmi- özel eğitim okulu/kurumu sayıları Tablo 1’de gösterilmiştir (İlıcak, 2002).

Okul/Kurum Adı	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-2000	2000-2001
İşitme Engelliler İlköğretim Okulları	41	45	48	47	48	47
İşitme Engelliler Çok Programlı Liseleri	3	6	8	8	8	8
Görme Engelliler İlköğretim Okulları	9	9	10	11	11	14
Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları	2	2	2	2	2	2
Ortopedik Engelliler Meslek Liseleri	2	2	2	2	2	2
İlköğretim Okulları ve Mesleki Eğitim Merkezleri	32	34	40	40	42	48
Eğitim Uygulama Okulları ve İş Eğitim Merkezleri	39	44	54	55	62	69
Yetişkin Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri	3	3	3	3	2	2
Hastane İlköğretim Okulları	24	24	26	26	27	30
Bilim ve Sanat Merkezleri	2	2	4	4	5	9
Özel Eğitim Sınıfları	748		713	697	639	614

Kaynaştırma Eğitimi					5638	6849
Okul Rehberlik Servisleri	1038	1692	2033	2861	4697	5009
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri	96	96	100	100	105	111
TOPLAM	2039	1959	3043	3856	11288	12184

Tablo 1'de görüldüğü gibi engelli bireylere sağlanan eğitim hizmetleri yıllara göre artış göstermektedir. Özellikle kaynaştırma eğitimi açısından bakıldığında bu sayının son yıllarda oldukça yüksek olduğu da dikkati çekmektedir. Ancak burada yalnızca niteliksel değil, aynı zamanda da niteliksel olarak da bir iyileşmenin olması gerektiği unutulmamalıdır.

Son olarak özel eğitime gereksinimi olan bireylerin kendi gereksinimleri doğrultusunda en üst düzeyde gelişimlerinin sağlamak için uygun eğitim fırsatlarından yararlanmaları gerekmektedir. Bu gereklilikle engelli bireylere sağlanacak hizmetlerin doğru bir biçimde planlanabilmesi için ülke genelinde nasıl bir dağılım gösterdiklerinin bilinmesi ve hizmetlerin de bu dağılıma göre planlanması bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

Akçamete, G. ve Kaner, S. (1999). Cumhuriyetin 75 yılında çocuğa yönelik özel eğitim alışmaları. 2. Ulusal ocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve ocuk, Ankara: Ankara niversitesi ocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No: 2, 395-405.

Ataman, A. (1997). Türkiye'de özel eğitime yeni yaklaşımlar. Millî Eğitim Dergisi, 136, 22-23..

ağlar, D.(1990). Türkiye'de özel eğitimin bugünkü durumu ve sorunları. Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi. Ankara: 24-28 Eylül. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları..

DPT, (1992). Devlet Planlama Teşkilati Raporu.

Enç, M. (1972). Görme zrller. Gelişim uyum ve eğitimi. Ankara: Sevinç Matbaası.

Enç, M.; ağlar, D. ve zsoy, Y.(1987). Özel eğitime giriş. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Gökçe, F. (2002). Özel eğitimin sorunları. Çoluk ocuk. 14 :32.

Ilıcak, G. G. (2002). Türkiye'de özel eğitim hizmetleri. Çoluk ocuk. 14 :33-35.

Mevzuat (2002). zrllerle ilgili mevzuat. Ankara: T. C. Başbakanlık zrller İdaresi Başkanlığı Yayınları, No: 19.

Özsoy, Y. (1990). Türkiye'de özel eğitim. Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi. Ankara: 24-28 Eylül. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları

şahin, S.(2003). Özel eğitim tarihçesi. A. Ataman (Yay. Haz.). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş, içinde. Ankara: Gündüz Eğitimcilik ve Yayıncılık.

şûra Raporu, (1999). I. Özürlüler şrası: Çağdaş toplum ağdaş yaşam ve zrller. 29 Kasım- 02 Aralık . Ankara: T.C. Başbakanlık zrller İdaresi Başkanlığı Yayınları.